

Ateismen har aldrig slået rod i danskerne

22. december 2019, kl. 20:55, opdateret 23. december, kl. 13:17
Af Nikolaj Krak

Selvom mange danskere ikke giver udtryk for at være særligt troende, er ateismen forblevet et marginalt fænomen hertilands. Julens budskab holder dem fast til kristendommen, mener tidligere biskop. Eller også er de ikke engang religiøse nok til at være ateister, siger sociolog

Når danskerne over hele landet i morgen strømmer til julegudstjeneste, sker det på trods af, hvad mange sociologer i tidens løb har forudsagt. Danskernes tro og tilknytning til folkekirken er gentagne gange blevet beskrevet som et aftagende fænomen. Men som de populære julegudstjenester viser, har gudløsheden aldrig for alvor formået at slå rod.

Ganske vist er der mange danskere, der i meningsmålinger ikke giver udtryk for at være særligt troende. Alligevel er den konsekvente ateisme forblevet et marginalt fænomen herhjemme.

Spørger man den tidligere biskop over Viborg Stift Karsten Nissen, hvorfor de fleste danskere hellere identificerer sig med kristendommen end med ateismen, henviser han til det budskab, kirkerne forkynder i julen.

”Jeg tror, at den vigtigste forklaring er, at kristendommen kommer med et budskab, mange længes efter, om fred, tilgivelse og nåde. Evangeliet, især sådan som vi møder det i julen,

rummer noget, man kan identificere sig med. Det er en fortælling, der giver os en værdimålestok, som står i kontrast til den, vi trækker under til hverdag, hvor meget handler om magt, penge og prestige,” siger han.

Selvom ateister ikke fylder meget i danskernes trosstatistik, har ateistiske meningsdannere ofte fyldt i den offentlige debat. Et af de mere opsigtsvækkende forsøg på at fremme en ikke-religiøs livsanskuelse så man i slutningen af 2000'erne med konferencen ”Gudløs”. Den var blandt andet arrangeret af religionssociolog Morten Warmind. Og når han skal forklare, hvorfor danskerne ikke er mere overbeviste ateister, peger han på en generel mangel på interesse for religion.

”Danskerne er ikke religiøse nok til at være ateister,” siger han og fortsætter.

”For at være ateist bliver du nødt til at tage stilling til ganske krævende åndelige og religiøse spørgsmål. Du skal kaste dig ud i at tænke over eksistentielle emner og overveje, om der findes en gud. Men danskerne er generelt set ikke interesserede i de her spørgsmål,” siger han.

Morten Warmind tilføjer, at det også hører med til historien, at folkekirken i Danmark ikke er særlig aggressiv og dermed heller ikke ansporer til en ateistisk modbevægelse – i modsætning til i Norge og Sverige, hvor både humanistiske og ateistiske grupper står langt stærkere.

En af de personer, der har forsøgt at fremme et gudløst verdensbillede inden for folkekirken, er Thorkild Grosbøll, tidligere sognepræst i Taarbæk nord for København. Han betegner sig selv om kristen ateist. Og hans forklaring på fraværet af ateisme i Danmark handler om arven fra Grundtvig.

”Grundtvig almengjorde kristendommen og fik den trukket ind som en kulturel faktor i alt lige fra skole til politik. Han koblete kristendommen til menneskelivet på en måde, der var ræson i for de fleste mennesker ved at sætte mennesket først. Arven fra ham siger de færreste nok nej til,” siger han og tilføjer, at han bestemt ikke begræder danskernes tilknytning til kristendommen.

”Jeg begræder kun, hvis folk pantsætter deres tankeevne i noget, de betragter som absolutte sandheder om en gud,” siger han.

Siden Anden Verdenskrig har der ellers været flere kvalificerede forsøg i Europa på at formulere en konsekvent ateistisk livsfilosofi, forklarer filosofen Anders Fogh Jensen og henviser blandt andet til de franske eksistentialister Jean-Paul Sartre og Albert Camus.

”Men det er, som om at danskerne i sidste ende ikke er kyniske nok til for alvor at købe ind på ateismen. Ind i mellem bliver vi bragt i eksistentielle situationer, hvor vi oplever så stor sorg, næstekærlighed eller tilgivelse, at det kristne alligevel taler til os. Det er vel en erkendelse af, at vi ud over hverdagens trakasseri også rummer ånd og noget uendeligt,” siger han.

Lidt tilsvarende lyder det fra sognepræst i Sct. Pauls Kirke i Aarhus, Flemming Baatz Kristensen, der mener, at mennesket grundlæggende er religiøst. Det kan man modsætte sig i det, han kalder ”en negativ tro på, at der findes en gud”, eller åbne sig for en i en tro med positivt fortegn.

”Det ligger simpelthen dybt i os at tolke livet religiøst,” siger han.

Flemming Baatz Kristensen henviser til en gang, hvor han var inviteret til middag hos en bekendt, der var erklæret ateist. Da de satte sig til bords, blev Flemming Baatz Kristensen spurgt, om ikke han som præst kunne bede en bordbøn.

”Jeg studsede noget over spørgsmålet, da jeg udmærket kendte hans livssyn. Men han insisterede. Senere på aftenen forklarede han det med, at der er stunder her i livet, hvor man skal sige tak. For mig kom det til at illustrere, hvordan de fleste af os har en erfaring af, at livet også rummer nogle større og dybere lag end det materielle,” siger han.

Men hvis danskerne ikke er gudløse nok til at blive ateister, og mange heller ikke gudfrygtige nok til at kalde sig troende, hvordan skal man så forstå den brede opbakning, der er til kristendommen og folkekirken? Ifølge Ulla Schmidt, professor MSO i praktisk teologi ved Aarhus Universitet, er en del af forklaringen på den høje tilknytning til folkekirken tradition og sædvane. Men der er formentlig også mere religiøse aspekter på spil, siger hun.

”Det høje medlemskab behøver ikke kun at bunde i en automatreaktion. En af de udbredte teorier er, at danskerne bruger kirken til at vikariere for deres egen manglende tro. Det vil sige, at man i folkekirken bliver en del af et trosfællesskab, hvor der er en lille gruppe af meget troende. Og at man som medlem får en del af disses tro. Man kan sige, at det er de få i

folkekirken, der tror på vegne af de mange. Og at folkekirken dermed varetager troen for danskerne,” siger hun.